

Мамині листи

Це цілком могло би називатися умовною свободою. Щоразу, коли консьєржка вручала йому конверт, Луїсові досить було впізнати знайоме крихітне обличчя Хосе де Сан-Мартіна*, аби зрозуміти, що доведеться знову переходити через міст. Сан-Мартін, Рівадавія** — ці імена також були образами вулиць і речей; Рівадавія, номер шість тисяч п'ятсот, великий дім у районі Флорес, мама, кав'ярня на розі вулиць Сан-Мартіна і Корр'єнтес, де його іноді чекали друзі, де мазагран*** мав легкий присмак рицинової олії. З конвертом у руці, сказавши «Merci bien, madame Durand»****, вийти на вулицю було вже не те, що попереднього дня, що у всі попередні дні. Кожен лист від мами (навіть перед тим, що тільки-но сталося, до цієї дурної і абсурдної помилки) нараз міняв життя Луїса, відкидав його у минуле, як різкий рикошет м'яча. Навіть до того, що він тільки-но прочитав — і тепер перечитував в автобусі, почувачись чи то розлюченим, чи то розгубленим, і ніяк не міг повірити своїм

* Хосе де Сан-Мартін (1778 — 1850) — національний герой Аргентини, революціонер, генерал (тут і далі примітки перекладача).

** Бернардіно Рівадавія (1780 — 1845) — аргентинський політичний діяч, перший президент Аргентини.

*** Напій, що складається з кави, води і коньяку чи рому.

**** «Дякую, мадам Дюран» (фр.).

очам, — мамині листи завжди викривляли час, вносили маленький і невинний розлад у порядок речей, якого Луїс хотів, який намітив і здобув, увівши його у своє життя, як увів Лауру в своє життя і Париж у своє життя. Кожен новий лист на якийсь час (бо потім він стирав їх зі своєї пам'яті, як тільки ніжно на них відповідав) давав зрозуміти, що його тяжко завойована свобода, це нове життя, безжально відрізане ножицями від того мотка вовни, який інші називали його життям, не мало виправдання, втрачало опору, змазувалося, як вулиці за вікном автобуса, що мчав вулицею Рішельє. Залишала-ся тільки куца умовна свобода, наруга жити подібно до слова у дужках, розлученого з основним реченням, для якого воно, утім, майже завжди є опорою і поясненням. А ще досада і потреба одразу ж відповісти — немов знову зачинити двері.

Цей ранок був одним із тих багатьох ранків, коли приходив лист від мами. Із Лаурою вони мало говорили про минуле і майже ніколи — про великий дім в районі Флорес. І річ не в тім, що Луїс не любив згадувати Буенос-Айрес. Радше йшлося про те, щоб уникати імен (людей вже уникалося віддавна, та імена, ці справжні привиди, ніяк не відв'язувалися). Якось він зважився сказати Лаурі: «От якби можна було подерти і викинути минуле, як чернетку листа або книжки. Та воно завжди лишається тут, зоставляючи плями на чистовику, і, гадаю, це і є справжнє майбутнє». Бо й справді: чому б їм не поговорити про Буенос-Айрес, де жила родина, де друзі час від часу розцвічували листівки милими фразами. А глибокий друк газети «Ля Насьйон» із сонетами стількох екзальтованих сеньйор, це відчуття уже прочитаного, пустопорожнього. І час від часу якась урядова криза,

якийсь розлучений полковник, якийсь приголомшливий боксер. Чому би їм з Лаурою не поговорити про Буенос-Айрес? Але вона також не верталася до минулого і лиш випадково — особливо тоді, коли приходили мамині листи, — зроняла в розмові якісь ім'я чи образ, і ті падали, немов монети, що вийшли з обігу, предмети віджилого світу на далекому березі ріки.

— Eh oui, fait lourd*, — сказав робітник, що сидів перед ним.

«Якби ж то він знав, що таке спека, — подумав Луїс. — Якби міг пройтися лютневого дня проспектом Майо чи однією з вуличок кварталу Ліньєрс».

Він знову витяг листа з конверта, не тішачи себе ілюзіями: ось він, цей рядок, чітко написаний. Він цілком абсурдний, але таки там є. Його перша реакція — після здивування, удару просто в потилицю — була, як завжди, захисною. Лаура не повинна прочитати маминого листа. Якою безглуздою не була би ця помилка, це плутання імен (мама, либонь, хотіла написати «Віктор», а написала «Ніко»), Лаура у будь-якому разі зажуриться, вийде по-дурному. Листи час від часу губляться; от якби і цей пішов на дно моря. Тепер йому доведеться викинути його в унітаз в офісі, і, звісно, за кілька днів Лаура чудуватиметься: «Дивно, немає листа від твоєї матері». Вона ніколи не казала «твоя мама», може, тому що свою втратила ще дитиною. Тоді він відповість: «Справді дивно. Нині ж напишу їй кілька рядків». І напише, дивуючись із маминого мовчання. Життя буде таким самим, як раніше: робота, вечорами кіно, завжди спокійна, лагідна,

* «Ну й спека» (фр.).

уважна до його бажань Лаура. Зійшовши з автобуса на рю де Ренн, раптом запитав себе (це не було питання, але як сказати по-іншому), чому він не хоче показувати Лаурі маминого листа. Не через неї, не через те, щб вона могла відчутти. Його мало обходило те, що вона може відчувати, поки вона це приховуватиме. (Його мало обходило те, що вона може відчувати, поки вона це приховуватиме?) Так, його це мало обходило. (Мало обходило?) Та першою правдою, якщо припустити, що за нею є ще інша, негайною правдою, назвімо її так, було те, що його обходив вираз, якого прибере обличчя Лаури, обходило те, як Лаура поведеться. І обходило його це через нього, звісно, через те, як на нього вплине, наскільки для Лаури важливим є лист від мами. Якоїсь миті в очі їй впаде ім'я Ніко, і він знав, що підборіддя її дрібно затремтить, а потім вона скаже: «Дивина... Що могло статися з твоєю матір'ю?» І весь цей час він знатиме, що Лаура стримується, щб не закричати, щб не сховати в долонях обличчя, уже спотворене риданням, начертанням імені Ніко, яке тремтить у неї на вустах.

У рекламній агенції, де він працював художником, Луїс перечитав листа, одного зі стількох маминих листів, в якому не було нічого надзвичайного, окрім рядка, де вона переплутала ім'я. Він подумав, чи не можна стерти це слово і замінити «Ніко» на «Віктор», просто замінити помилку на правду, і вернутися з листом додому, щб Лаура його прочитала. Лауру завжди цікавили мамині листи, хоча в химерний спосіб адресувалися не їй. Мама їх писала йому; в кінці, іноді в середині листа, додавала дуже ніжні вітання для Лаури. Це не мало значення: та їх читала з однаковим інтересом, спотикаючись на якомусь слові, скарлюченому через ревматизм і короткозорість.

«Я приймаю саридон, і лікар дав мені трохи саліцилової кислоти...» Два-три дні листи лежали на креслярському столі; Луїс радо би їх викинув, щойно на них відповівши, та Лаура їх перечитувала. Жінки люблять перечитувати листи, дивитися на них то з одного, то з іншого боку, схоже, вони знаходять у них ще один сенс, щоразу, як знову їх витягають і переглядають. Мамині листи були короткими: домашні новини, та чи інша згадка про події в країні (про них уже було відомо з телеграм у «Ле-Монд», а від неї вони завжди приходили запізно). Навіть можна було подумати, що це завжди один і той самий лист: простий і лаконічний, в якому нема нічого цікавого. Найкраще в мамі було те, що вона ніколи не вдавалася в журбу, в яку її мала повергнути відсутність сина і невістки, ба навіть у скорботу — а скільки сліз і зойків було спочатку — через смерть Ніко. Ані разу за два роки, які він прожив у Парижі, мама у своїх листах не згадала Ніко. Як і Лаура, яка також його імені не називала. Жодна з них не називала його імені, хоча відтоді, як Ніко помер, минуло понад два роки. Несподіване згадування його імені посеред листа було майже скандалом. Сам той факт, що ім'я Ніко раптом з'явилося в реченні — з довгим і тремтливим «Н», з «о» із перекрученим хвостиком. Та було щось гірше, бо це ім'я стояло в незрозумілому та абсурдному реченні, яке могло бути тільки передвістям старечого слабоумства. Мама зненацька втратила уявлення про час, вимислила собі, що... Цей рядок ішов після короткої згадки, що вона отримала листа від Лаури. Ледь помітна крапка, поставлена блідо-синім чорнилом, купленим у сусідній крамниці, і просто в лоб: «Нині зранку Ніко питався про вас». Усе решта було, як завжди: здоров'я, кузина Матильда впала і вивихнула ключицю, з псами усе гаразд. Але Ніко питався про них.

Насправді було би легко замінити Ніко на Віктора, бо саме він, без сумніву, питався про них. Кузен Віктор, завжди такий уважний. У слові «Віктор» на дві літери більше, ніж у «Ніко», але при допомозі гумки та майстерності імена можна й поміняти. Нині зранку Віктор питався про вас. Це так природно, що Віктор зайшов провідати маму і спитався в неї про відсутніх.

Коли він прийшов додому обідати, лист лежав нерушений у нього в кишені. Він досі ще був налаштований нічого не казати Лаурі, яка чекала його з привітною усмішкою на обличчі, яке, схоже, зробилося трохи змазаним з часів Буенос-Айреса, наче сіре повітря Парижа позбавило його барв і рельєфності. Вже понад два роки вони жили в Парижі: покинули Буенос-Айрес, коли минули заледве два місяці по смерті Ніко, та насправді Луїс вважав себе відсутнім з того самого дня, коли одружився з Лаурою. Якось, поговоривши з Ніко, який уже був хворий, він присягнувся, що втече з Аргентини, з великого будинку в районі Флорес, від мами, псів і брата (який уже був хворий). У ті місяці все кружляло довкола нього, наче фігури в танці: Ніко, Лаура, мама, собаки, сад. Його обітниця була брутальним учинком того, хто розбиває на друзки пляшку на танцмайданчику, перериває танці брязкотом битого скла. У ті дні все було брутальним: його одруження, від'їзд без зайвих церемоній і поваги щодо матері, нехтування всіма суспільними обов'язками і друзями — чи то здивованими, чи то розчарованими. Його ніщо не обходило, навіть тій протесту з боку Лаури. Мама лишилася сама у великому будинку, із псами і пляшечками ліків, з одягом Ніко, який ще висів у шафі. Нехай лишається, нехай усе йде під три чорти. Мама,

здавалося, зрозуміла: вона вже не оплакувала Ніко і ходила, як і раніше, по хаті, швидко оговтавшись, як оговтуються старі перед лицем смерті. Але Луїсові не хотілося згадувати, яким був день прощання, валізи, таксі перед брамою, той дім, де минуло його дитинство, сад, де вони з Ніко грали у війну, двох лінивих і дурних псів. Тепер він був майже спроможний забути усе це. Йшов в агенцію, малював афіші, вертався обідати, випивав чашку кави, яку йому подавала усміхнена Лаура. Вони часто ходили в кіно, часто їздили у ліс, щоразу краще пізнавали Париж. Їм щастило, життя було легким, робота терпимою, квартира гарною, фільми чудовими. Потім приходив лист від мами.

Вони не були йому ненависними; якби не ці листи, свобода звалилась би на нього нестерпним тягарем. Мамині листи приносили йому неявне прощення (але його не було за що прощати), прокладали міст, через який і далі можна було переходити. Кожен лист ніс заспокоєння або тривогу за мамине здоров'я, нагадував йому про домашні справи, незмінність певного порядку. Та водночас він ненавидів цей порядок і ненавидів його через Лауру, бо Лаура була в Парижі, проте кожен лист від мами робив її чужою, спільницею того порядку, який він відринув якось увечері в саду, коли знову почув приглушений, майже смиренний кашель Ніко.

Ні, він не покаже їй листа. Було б нечесно замінити одне ім'я на інше, не можна допустити, щоб Лаура прочитала мамину фразу. Її безглузда помилка, ідіотська миттєва незграбність — він бачив, як вона намагається справитися зі старим пером, з папером, що зсувається убік, зі своїм поганим зором — притьмом проросте у Лаурі, як зерно. Краще викинути листа (він викинув його